
Стаття

Раїса ЗАХАРЧУК-ЧУГАЙ

**ЗА КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНОГО
МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ**

Raisa ZAKHARCHUK-CHUHAI. For Complex Research of Folk Decorative Art.

Українське народне декоративне мистецтво займає важливе місце у світовій культурі, розкриває невичерпне багатство творчих сил народу, вершини його мистецького хисту. З давніх-давен і до сьогодні воно гідно виконує не тільки матеріальну, практичну, а й духовно-естетичну функцію, виступає як змістовно-емоційне самовираження народу, відображає його мораль, національний ідеал утвердження краси земного життя, торжества правди, добра, людських сподівань. У ньому відбиті віковічні надбання, мистецький талант нації.

Український народ показав, динамічніше ніж інші народи планети, своїм мистецтвом стверджує життєвість давніх традицій матеріально-духовної, художньої культури. Важливо, що він зумів зберегти віковичний мистецький генокод незважаючи на нелегку свою долю – постійні війни, грабування, виселення, голодомори.

Дивовижно складний, філософсько-культурний, символічний зміст народного мистецтва українського народу, що протягом віків виступає як образний феномен його незнищенності. Історією, соціально-економічними, природно-географічними умовами, поетичною вдачею українців визначена особлива роль народного мистецтва в духовному житті народу. Його художнє розмаїття обумовлене ще й тим, що в різних районах України під впливом конкретних історико-соціальних, природних умов сформувались окремі центри, осередки, мистецькі школи зі своїми локальними відмінностями і спільними ознаками, які в загальному розкривають гармонійну цілісність – українське народне мистецтво.

Вважаю, що одне із актуальних завдань молодій вітчизняній мистецтвознавчій науки – активізація справи дослідження традиційної мистецької спадщини українського народу. Сього-

днішня економічна криза, екологічні біди згубно відображаються на сучасному стані народного мистецтва. Брак матеріалів-сировини, непомірні податки призвели до того, що зникли, перестали працювати численні колективи народних художніх промислів України.

Наукові працівники відділу народних художніх промислів, створеного стараннями Ю.Г.Гошка, директора Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії ім.М.Рильського Академії наук України в 1980-их рр. написали цілий ряд монографій про окремі види народного мистецтва України: тканини, витинанки, ковальство, вишивку тощо, захищено 10 кандидатських дисертацій по спеціальності декоративно-прикладне мистецтво. Так сталося, що центр наукових досліджень народного декоративного мистецтва зі столиці перенісся до м.Львова. Наукові працівники відділу народних художніх промислів обстежили всі області України, зафіксували різні підприємства, які працюють над виготовленням художніх рукотворних виробів. Виданий довідник "Народні художні промисли УРСР" сьогодні є своєрідною книгою-пам'яттю про творчість народних майстрів України в різних видах народного декоративного мистецтва. Сьогодні на очах занепадають прославлені традиційні центри народних художніх промислів. Детальніше вивчення народного мистецтва в районах Українського Полісся, що постраждали від аварії на Чорнобильській Атомній станції засвідчує, що поки живуть люди, то як можуть, але бережуть мистецьку спадщину своїх батьків, їх віру, естетичні норми, правила – закони життя на своїй землі. Люди, часто самотні, з якими ми розмовляли в селах, говорили: "не покинемо могил своїх батьків. Будемо жити, як нас учили. Не хочемо нікуди їхати з рідної землі..." Але ж поліський край, що зберіг архаїчні праслов'янські пласти, пустіє, зникають з лиця землі села, роз'їжджаються люди, вмирають. Екологічні, економічні біди викликають турботу, вболівання за народне мистецтво, за науку про нього, їх перспективи. Виникла потреба неначе поспішати – фіксувати, аналізувати окремі мистецькі явища, поки вони ще є, особливо у віддалених селах України.

В науці про народне мистецтво, на жаль, і сьогодні є певні труднощі методологічного плану. Ігнорування художньої і творчої специфіки народного мистецтва, його духовно-естетичної суті дуже збіднювало і збіднює методи його дослідження. В 1960-их рр. робилась спроба нав'язати народному мистецтву принцип дизайну. На-

вмісне недооцінювалось селянське мистецтво, витіснялась рукотворність і авторство зі специфіки творчості народних художніх промислів, ігнорувались мистецькі традиції локальних районів. Бувало, що переносились, зміщувались критерії оцінки народного мистецтва, ішов його аналіз з позицій характеристики творів художників-професіоналів. І сьогодні зустрічаються довільні судження-висновки про семантику орнаментальних мотивів або розгляд їх як лише зовнішньої прикраси предметів тощо. Добре, що тепер на сторінках газет, в передачах телебачення, радіо часто звертаються до народного мистецтва. Але інколи це набирає ознак фальшивої моди. Прикро, коли це робиться не фахово, антинауково. В 1950-их рр. в Україні майже не було мистецтвознавчих праць. В 1990-их рр. наука про народне мистецтво осягла важливі здобутки. Щоб писати про нього, треба його вивчати. Критикувати зроблене, а самому не працювати, бути неспроможним професійно, правдиво оцінити досягнуте в науці, в творчій практиці – легко кажучи – неетично. Дослідників народного мистецтва турбує науковий рівень пропаганди і вивчення народного мистецтва.

Завідувач відділом народного мистецтва Інституту народознавства НАН України, доктор мистецтвознавства Михайло Станкевич розробляє питання теорії і практики народного мистецтва, планує роботу науковців відділу, щоб охопити дослідженням найактуальніші питання мистецької культури українського народу. Вперше у світовій мистецтвознавчій науці він розпочав дослідження теми “Хрест в українському мистецтві”. Є в нього задум створити монографічне дослідження на тему: етно-естетична цінність народного мистецтва України.

Одна з його турбот – це комплексний підхід до вивчення народного мистецтва окремих регіонів України. Вважаю, що це один із найважливіших напрямків мистецтвознавчої науки на рубежі другого і третього тисячоліть.

У 1970-их рр. такий метод дослідження був неможливий. Бо ж згідно “вказівок” не рекомендувалось планування монографічних досліджень окремих локальних центрів, а тільки тем, які охоплювали територію усєї України. Вибрану мною тему “Народне декоративне мистецтво Яворівщини” захистив своїми науково-організаційними стараннями директор музею Юрій Григорович Гошко. У ці ювілейні дні заслуженого діяча наук Юрія Григоровича Гошка висловлюю йому щиру вдяч-

ність за підтримку в справі вивчення народного мистецтва Яворівщини. Мені була надана можливість проаналізувати питання історії мистецтва яворівчан і аспекти психології їх творчості. Одні й ті ж руки народних майстринь вишивали, ткали, розмальовували скрині, дитячі забавки, плели з лози, рогози, випікали хліб... і своєю індивідуальною справою причетні до створення художньої образності – народного мистецтва Яворівщини, яке відрізняється від мистецтва сусідніх районів. Працю про народне мистецтво Яворівщини підтримав, схвалив доктор мистецтвознавства, професор Московського університету Віктор Михайлович Василенко. Зрозуміло, що це була перша скромна спроба такого підходу до теми.

Ми мріяли, що буде зроблене комплексне дослідження таких прославлених осередків як Опішня, Дігтярі, Крелевець, Петриківка, Клембівка, Косів. Монографії про народне мистецтво окремих районів дали б можливість перейти до написання історії народного мистецтва, здійснити принципи дослідження – від локальних осередків – до всієї території України. Михайло Станкевич має перспективний план таких досліджень.

Тільки на основі кропіткого детального вивчення різних видів народного мистецтва окремих районів в історичному минулому і сучасного стану можна дозволити собі робити теоретичні узагальнення і обґрунтування концептуальних питань його мистецької природи.

При такому методі дослідження народного мистецтва можливо правильно оцінити і зрозуміти творчість окремих майстрів, їх родин, династій, відчуті їх розуміння природи, зміст життя на землі. Думається, що при розгляді духовної цінності народного мистецтва невід'ємною є турбота про духовність нашого народу. Вивчати народне мистецтво необхідно в аспекті системи: Людина – Віра – Природа. Наука про народне мистецтво включає важливі питання екології культури, екології природи, узагальнення, збереження мудрого доброго досвіду життя людини на землі.